

*Превенция на агресивното поведение у децата в училище и детската градина
The Prevention of Aggressive Children's Behavior in School and Kindergarten*

РОЛЯТА НА ПСИХОЛОГА В ДЕТСКАТА ГРАДИНА ПРИ РАБОТА С ДЕЦА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ С АГРЕСИВНИ ПРОЯВИ В ПОВЕДЕНИЕТО

Диляна Михайлова

Целодневна детска градина „Пролетна дъга“, Шумен

Резюме. Настоящата статия разглежда агресивността в нейните първи прояви на развитие – периода на предучилищната възраст. Авторът накратко описва същността на агресията, характерна за тази възраст, обръщайки внимание на необходимостта от присъствието на психолог в детските градини и подходите, които той използва за навременно ограничаване на агресивното поведение.

Keywords: prevention of aggressive behavior, preschool age, psychologist in kindergarten

Колкото и трудно е да се говори за агресия в тази тъй ранна детска възраст между 3 и 7 години, не може да се подмине и фактът, че нейните първи прояви възникват именно през този период от човешкото развитие. Тук агресивността се намира на едно все още първично, примитивно равнище, сякаш „чакаща да се разгърне“. Именно това начало на нейното развитие ни дава основание да мислим и да полагаме усилия за навременното и успешно ограничаване на агресивното поведение, което налага необходимостта от разграничаване на две понятия – превенция и терапия.

В тази възраст агресията не е болест и е както трудно, така и неоправдано, да се търсят симптоми за едно вече устойчиво агресивно поведение (освен при деца с генерализирани разстройства в развитието, при които агресията може да бъде основен симптом на заболяването). В този смисъл терапевтичният подход би бил неуместен, а в някои случаи дори слабо изпълним. В научната литература се говори за най-различни видове агресия в зависимост от начините на нейните проявления и средствата, които тя „използва“. Според оправданията на възрастта на детето тя може да бъде съвсем естествено явление, но в зависимост от други фактори – целенасочена и деструктивна. Въпросът всъщност е доколко е възможно агресията в ранна детска възраст да бъде целеустремена и със задача да бъде във вреда на този, към когото е насочена? Защото именно това различава агресивните действия от всички други

действия – съзнателното намерение да нанесеш вреда. Много теоретични линии се преплитат по проблема за агресията и факторите, които я причиняват. Но без съмнение остава фактът, че по един или друг начин тя присъства във всяко човешко същество.

Сериозността на проблема идва с начините, по които се проявява, със силата, с която тя „действа“. И именно в периода между 3 и 7 години е възможно откриването на онези индикатори, които дават причина да се усъммим в по-нататъшното развитие на агресивността. Точно тук идва ролята на психолога и неслучайно на онзи в детската градина – там, където е възможно наблюдението на детето в неговата естествена среда – детската група, и в рамките на която психологичната намеса също се превръща в естествена и непринудена.

За да възникне агресия, са необходими не само причини, които да я породят, но и някакво внушение от средата, което да подсказва, че агресивността е възможна и приемлива. В детската градина такива условия почти не съществуват поради присъствието на значим авторитет в детската група в лицето на учителя и на специфичен режим на дейностите, организирани през целия дневен престой. Тук агресивността не разчита на обширно „поле за изява“ и бива значително добре овладявана и потискана. Като се има предвид, че детската група в този тип заведения е най-сплотена, за разлика от други такива (училищния клас например), то тук е възможно най-ефективно повлияването на агресията. В този смисъл това са най-подходящите време и място за предотвратяване на евентуален прогрес на агресивността (превенция).

Известно е, че в детската градина децата са разпределени в групи според тяхната възраст. Такова условно разпределение се наблюдава и при проявленията на агресивността. В малките групи например е особено характерна, и дори естествена, т. нар. *инструментална* агресия – когато, опитвайки да защити своите притежания, детето може да използва сила. По-големите – 5–7-годишни деца, могат да си послужат и с *личностноориентирана* (или враждебна) агресия – критика, обиди, присмех, унижение, поставяне на етикети. Така, според разнообразните агресивни поведения, е съобразена и спецификата на психологичната намеса.

За намаляване на агресивността в тази възраст могат да послужат психологични подходи от най-широко естество и особено такива със спонтанен и непринуден характер. В рамките на детското заведение тези методи могат да бъдат както прилагани индивидуално с детето, проявяващо агресия, така и групово – в условията на средата, в която се намира то ежедневно. Както при единия, така и при другия вид работа е необходимо строго съобразяване с интересите, дейностите и желанията на децата в съответната възраст. Приложими за това методи могат да бъдат всички видове игри и физически упражнения за релаксация и снемане на напрежението, беседи с разнообразна тематика, рисувателни методики, игрови дейности, подкрепени или не от

музикален фон. Освен това изключително ефективно и полезно се оказва изпълнението на гореспоменатите сред външните условия на природната среда, буквално даваща необходимата на детския дух свобода. Основната задача на тези подходи, независимо от вида на агресията, е подаване на разнообразни алтернативи, подходящи да заместят агресивното поведение. И имайки предвид, че децата в предучилищна възраст все още умеят гъвкаво и бързо да усвояват всички нови модели, а съответно и тези алтернативи, това значително улеснява процеса на намаляването на агресивността сред тази възрастова група. От друга страна, определящи за психологичната намеса са и факторите, които „причиняват“ агресията.

Една от основните теоретични постановки придава особено значение на агресивността като придобито поведение, овладяно чрез научаване и подражание. Според нея агресивните модели (примери) предизвикват много по-голяма агресивност сред тези, които ги наблюдават. А не е ли именно родителят онзи значим възрастен – авторитет, образец и пример за подражание, модел на това, в което детето иска да се превърне? Неговата роля става повод психологът в детската градина да насочи усилията за намаляване на агресивността и към работа с родителите на деца с такова поведение. Но не на всяка цена родителят трябва да се възприема като единствен инициатор и образец на агресивно поведение. Тази роля може да бъде изпълнена и от други значими възрастни, връстници или дори медийни програми и компютърни игри (превърнали се напоследък в основен фактор за възникване на агресията). Въпреки това, в лицето на най-висок авторитет, неговото съпричастие към работата на психолога значително би подпомогнало успешния ход на процеса на превенция на детската агресия. Разбира се, особено трудно е осъществяването на ефективна връзка с родителя, тъй като не той е този, който може да бъде обект на постоянно наблюдение в детската градина, и е нелека задача за психолога да се съобразява с неговата лична заетост, както и винаги да разчита на разбиране, положителна нагласа и всеотдайност. Затова един добър начин за привличане на неговото участие е т. нар. „Училище за родители“ – място, където родителят не е единственият ангажиран с проблема на агресивното дете и където, сред други родители, може да превъзмогне самотата в разрешаването на този проблем.

Оставяйки настрана всички научно изпитани подходи, тривиално или не, има няколко съвсем прости неща, от които едно малко дете се нуждае, за да не му се дава дори повод за действия агресивно. Това зависи не само от работата на психолога, натоварен със задачата да му попречи да се изявява в тази „светлина“, а и от отношението от страна на родителя, учителя, връстниците и въобще – зависи от всичко, до което *малкият човек* има достъп в своето ежедневие. Всяко дете иска най-много: *внимание* – насочено лично към него,

усмихнато лице и доказана обич – които да му напомнят, че светът, в който живее, не е само враждебен, и добра дума – отговаряща винаги и адекватно на неговите въпроси.

ЛИТЕРАТУРА

Стаматов, Р. (2000; 2003; 2008). *Детска психология*. Пловдив: ИК „Хермес“.

Станкова, М. (2012). *Клинични и социални аспекти на поведенческите проблеми в предучилищна възраст*. София: Нов български университет.

THE ROLE OF THE PSYCHOLOGIST IN KINDERGARTEN IN HIS WORK WITH CHILDREN WITH AGGRESSIVE BEHAVIOUR

Abstract. The current article examines the aggression in the first manifestations of its development – the period of preschool age. The author briefly describes the nature of the aggressiveness distinctive for this age, paying also attention to the necessity of the presence of the psychologist in kindergartens and the methods of approach which he uses for the timely repression of the aggressive behavior.

Dilyana Mihailova, psychologist

✉ Kindergarten „Proletna daga“
2, Sofiisko shose Str.
9700 Shumen, Bulgaria
E-mail: dilqna_ruseva85@abv.bg